

освіти та вести активне соціальне життя, за умови використання моделі інклюзії та правильної побудови психокорекційної програми розвитку.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розроблення програм корекційного супроводу дітей з розладами аутичного спектру, що дасть можливість таким дітям краще соціалізуватися та навчатися разом з однолітками.

Список використаної літератури:

1. (Hodges, Holly, Casey Fealko, & Neelkamal Soares. Autism spectrum disorder: definition, epidemiology, causes, and clinical evaluation. *Translational Pediatrics* [Online], 9.S1 (2020): S55-S65. Web. 14 Apr. 2020)

2. Островська К., Качмарик Х. Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра. Навчальний посібник //К.О. Островська, Х.В. Качмарик, Л.Р. Дробіт – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2017р. – 124 с.

3.Семко О. Нові методики в ІРЦ: як фахівців навчають оцінювати особливі освітні потреби [Електронний ресурс] / О. Семко. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/articles/novi-metodyky-v-irts-yak-fahivtsiv-navchayut-otsinyuvaty-osoblyvi-osvitni-potreby/>.

БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКА

УДК:159.92.37.04

Смашнюк Ілля Миколайович,
*студент спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. У нинішньому суспільстві людина мало не щодня стає перед вибором: використовувати можливості, які відкриваються перед нею, свій потенціал для особистісного розвитку чи прагнути до спрощення життя і самовдосконалення лише у межах, заданих зовнішніми обставинами. Здатність особистості виконувати задумане навіть за несприятливих умов, вміння їх використовувати для досягнення власних цілей має суттєве значення як у професійній діяльності, так і у буденному житті. Тому вивчення проблеми особистісного потенціалу людини є досить актуальною на сьогодні.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Умови формування та чинники особистісного потенціалу, що найістотніше

визначають його розвиток, досліджували зарубіжні (Т. Гордєєва, О. Дергачова, О. Калітієвська, Д. Леонтєв, О. Мітіна, Є. Осін та ін.) та вітчизняні дослідники (Н. Зимівець, В. Клименко, В. Моляко, Т. Піроженко та ін.).

Мета наукової публікації: аналіз батьківського виховання як чинника становлення особистісного потенціалу підлітка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення особистісного потенціалу пов'язане з загальним особистісним розвитком. Чи не найбільш значущим його періодом в онтогенезі є підлітковий вік, коли засвоюються соціальні ролі, формуються ціннісні орієнтації, світогляд, відбувається перехід до нової позиції самостійної особистості. У сучасній психології проблема впливу стилів батьківського виховання на формування особистісного потенціалу підлітка залишається не достатньо розкритою як у теоретичних, так і в прикладних аспектах.

Аналіз представлених у літературі теорій про стилі сімейного виховання і ставлення батьків до дітей здійснено крізь призму того, чи підтримують батьки свободу своїх дітей, чи несе дитина відповідальність за свої дії, а також чи достатньо батьки емоційно залучені до спілкування зі своєю дитиною. Наведені нижче класифікації не є вичерпними, проте дозволяють окреслити коло основних стилів батьківського виховання, які є головним чинником становлення особистісного потенціалу підлітка.

Д. Баумрінд розглядає три основні стилі батьківського виховання: демократичний, авторитарний, ліберальний. На її думку, демократичний стиль – характеризується підтримкою дитячої автономії, що може проявлятися в допустимих межах (йдеться про розумні обмеження дитячої свободи). Батьки емоційно включені у процес спілкування з дітьми.

Авторитарний стиль – це стиль батьківського виховання, коли батьки контролюють кожний крок і навіть думки дитини. За найменшу провину діти жорстко караються. Внаслідок чого, і за відсутності свободи, вони вважають себе відповідальними за все, що відбувається. Стосунки батьків з дітьми можна охарактеризувати як емоційно холодні та відсторонені, дорослі не часто спілкуються зі своїми дітьми, частіше роздають накази.

Ліберальний стиль – характеризується тим, що дитині дозволяється все, батьківський вплив є мінімальним. Батьки відкриті до спілкування та емоційно теплі, проте ініціаторами взаємодії найчастіше виступають діти. За ліберального стилю діти мають багато свободи і жодної відповідальності.

А. Петровський описує п'ять типів сімейних стосунків. В якості таких він виділяє: диктат, опіку, конфронтацію, мирне співіснування на

основі невтручання, співробітництво (Петровський, А. В., 1981). На думку О. Бондарчук, особливо важливими для розвитку особистості дитини, є дві пари протилежних стилів поведінки батьків: «прийняття – неприйняття», які визначають емоційний тон стосунків; «терпимість – стимулювання», які визначають характер переважаючого у сім'ї контролю і дисципліни (Бондарчук, О. І., 1998).

Коли у ставленні батьків до дітей домінує прийняття, основними способами виховання стають увага і заохочення: батьки орієнтовані на підкреслення позитивних якостей дитини, задоволення від спілкування з нею, сприймання її такою, якою вона є. У протилежному випадку виховання ґрунтується на суворому ставленні до дитини і покараннях за реальні та уявні провини: батьки акцентують свою увагу перш за все на негативних рисах своїх дітей, не одержують задоволення від спілкування з ними, постійно виявляють ворожість до них. Коли батьки орієнтовані на терпимість у ставленні до дитини, вони впливають на неї через похвалу, пояснюють їй можливі наслідки її дій, обґрунтовують свої вимоги до неї.

Згідно Е. Ейдемільером і В. Юстицкісом існує шість основних типів сімейного виховання: потуральна гіперпротекція, домінуюча гіперпротекція, жорстке поводження, емоційне відсторонення, підвищена моральна відповідальність, бездоглядність (Ейдемільер, Е. Г., 2009).

1. Потуральна гіперпротекція (потурання + підвищена протекція). Характеризується теплим ставленням батьків до дитини, проте через це ставлення дитина позбавлена свободи і відповідальності (оскільки батьки роблять за неї все, що тільки можна).

2. Домінуюча гіперпротекція (домінування + гіперпротекція). Дитину позбавляють самостійності, встановлюють численні обмеження і заборони.

3. Жорстке поводження характеризується наявністю великої кількості вимог, заборон на діяльність та наявністю жорстких санкцій за невиконання вимог. Як і в попередньому типі сімейного виховання, дитину позбавляють свободи, а відповідальність на неї покладають за найменший неправильний вчинок.

4. Емоційне відкидання характеризується жорстким поводженням з дитиною, емоційною холодністю батьків, численними вимогами і абсолютною відсутністю свободи.

5. Підвищена моральна відповідальність характеризується високими вимогами до дитини та емоційною байдужістю батьків.

6. Бездоглядність – характеризується тим, що дитина полишена сама на себе, батьки не цікавляться нею і не контролюють її.

В. Мініяров виокремлює шість типів сімейного виховання, а саме: потуральний, змагальний, розсудливий, попереджувальний, контролюючий, співчуваючий.

На думку К. Патяєвої існує лише шість основних типів сімейного виховання: традиційне, епізодичне, потуральне, розвиваюче, програмує, особистісно-орієнтоване (Патяєва, К. Ю., 2007).

Традиційне виховання характеризується теплими емоційними взаєминами між батьками та дітьми, діти мають певні обов'язки, за які несуть відповідальність, проте не мають свободи дій. Традиційне виховання ґрунтується на тому, що батьки просто передають дитині свої власні цінності, норми, не дозволяючи їй обирати самостійно. Потуральне виховання характеризується теплими емоційними стосунками між батьками та дітьми, повною залежністю батьків від бажань дитини і цілковитою відсутністю відповідальності дитини за свої дії. Розвиваюче виховання – це достатньо контрольований тип виховання, адже батьки слідкують за тим, щоб їх дитина була найрозумнішою, найспритнішою, тощо. Дитина відповідальна лише за свої досягнення в навчанні та спорті, вся інша відповідальність з неї знімається.

Програмує виховання – притаманне батькам, які точно знають, якою повинна бути їх дитина, і що вона повинна вміти. З огляду на це, свободу дій або навіть думок дитині не дають. Стосунки між батьками і дитиною достатньо прохолодні: оскільки саме виховання спрямоване на майбутнє, емоціям просто немає місця.

Епізодичне виховання – такому типу виховання притаманний низький рівень емоційної підтримки, діти більшою мірою належать самі собі. Ані свобода, ані відповідальність за такого типу виховання не підтримуються. Особистісно-орієнтоване виховання з усіх перелічених є власне гармонійним. Стосунки між батьками і дітьми емоційно теплі і довірливі. Батьки вчать дитину бути самостійною і відповідальною людиною. Прикладом того, як батьки вчать дитину бути самостійною, може слугувати передача дитині цінностей, які притаманні батькам. Хоча батьки і передають дитині ті цінності, на які самі орієнтуються, вони намагаються навчити її здійснювати самостійний вибір і займати самостійну і виважену позицію щодо цих та будь-яких інших цінностей, про які їй розповідають.

Висновки. Значний вплив на розвиток особистості підлітка, його особистісного потенціалу справляє взаємодія з найближчим оточенням, а особливо стосунки з батьками. Якщо ці стосунки вибудовуються на засадах взаємоповаги та довіри і в них враховуються потреби та

можливості підлітка, він легко долає труднощі, що виникають на його шляху, активно набуває соціального досвіду, займає гідну позицію в таких елементах соціуму, як шкільний клас, група однолітків тощо.

На розвиток особистісного потенціалу в цілому та його компонентів впливають такі складові батьківського виховання як: підтримання чи не підтримання автономії та відповідальності, а також емоційне ставлення батьків до підлітків.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці програми розвитку особистісного потенціалу в підлітковому віці

Список використаної літератури:

1. Петровский, А. В. (1981). Дети и тактика семейного воспитания, Знание, Москва. 96 с.
2. Бондарчук, О. І. (1998). Сім'я як осередок соціалізації дитини. Проблеми соціальної захищеності дітей в ринкових умовах, АЛД, Київ. С. 104
3. Эйдемиллер, Э. Г. (2009). Психология и психотерапия семьи, Питер, Санкт-Петербург. 672 с.
4. Патяева, Е. Ю. (2007). От рождения до школы. Первая книга думающего родителя, Смысл, Москва. 600 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПІДЛІТКОВОЇ КРИЗИ

УДК 159.92

Тітарчук Олександр Іванович,

*студент спеціальності 053 «Психологія»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Підлітковим прийнято вважати період розвитку дітей від 11-12 до 15-16 років. Це вік змін, труднощів, конфліктів, драматичних переживань та криз. Дослідженню підліткового віку присвячено чимало фундаментальних робіт психологів, зокрема П. П. Блонського, Л. І. Божович, Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєва, А. О. Смирнова, Д. Б. Ельконіна.

Узагальнення різних наукових позицій показало, що єдиної думки відносно основних аспектів психологічного змісту підліткового віку не існує. Це стосується провідної діяльності цього вікового періоду, його центральних новоутворень, а також питання про віднесення даного відрізка онтогенезу до стабільного чи до критичного періоду.